Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

КУШНЄРОВА ОЛЕНА АНДРІЇВНА

УДК 81’367.2’36’37 [811.111 + 811.161.2 + 811.161.1]

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ПАРАМЕТРИ ВІРШОВАНИХ ТЕКСТІВ
(на матеріалі збірок любовної лірики “Birthday Letters” T. Hughes, “Споглядання дерева” В. Грабовського та “Судьбы и сердца” Э. Асадова)

10.02.15 – загальне мовознавство

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2013

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Київському національному лінгвістичному університеті, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник доктор філологічних наук, професор
Корольова Алла Валер'янівна,
Київський національний лінгвістичний університет,
завідувач кафедри
теоретичної і прикладної лінгвістики
та новогрецької філології

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, доцент
Колесник Олександр Сергійович,
Чернігівський національний педагогічний університет
імені Т. Г. Шевченка,
професор кафедри германської філології

кандидат філологічних наук, доцент
Михайлова Олена Григорівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри загального мовознавства
та класичної філології Інституту філології

Захист відбудеться "17" вересня 2013 р. об $11^{\circ\circ}$ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.15 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9

Автореферат розісланий "15" серпня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради Т. С. Толчеєва

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертація присвячена вивченню лінгвокогнітивних параметрів віршованих текстів зі збірок любовної лірики “Birthday Letters” T. Hughes, “Споглядання дерева” В. Грабовського та “Судьбы и сердца” Э. Асадова. У роботі проаналізовано механізм процесу віршотворення і його результат – віршований текст – шляхом виявлення параметрів вимірювання креативного мислення поетів на фонетичному, лексичному та граматичному рівнях в англійських, українських та російських віршованих текстах, яке на сучасному етапі розвитку когнітивної поетики визначають крізь призму змінених станів свідомості.

Сьогоденна когнітивна поетика (О. Воробйова, J. Gavins) продовжує пошуки відповіді на такі й досі дискусійні проблеми мовознавства, як співвідношення мови і свідомості (О. Колесник, Н. Уфімцева, Є. Тарасов, S. Pinker), взаємодія процесів концептуалізації і категоризації дійсності (А. Корольова, E. Rosch), а також роль когнітивно-креативних здібностей індивіда у процесі мислення (В. Бєлянін, P. Stockwell) і, як наслідок, мовленнєвої діяльності, результатом якої є текст загалом (О. Залевська, A. Kaufman) і ***віршований*** зокрема (О. Леонтьєв, J. Spiro). Останній у сучасних лінгвокогнітивних студіях аналізують із позицій *когнітивної фонетики* (Г. Векшин, С. Дечева, R. Tsur), *когнітивної семантики* (Л. Бєлєхова, В. Ніконова, J. Drury), *когнітивної граматики* (О. Александрова, F. Berry, B. Motti) та *когнітивної стилістики* (О. Вялікова, О. Маріна, M. Freeman, E. Semino) і витлумачують як ритмічну послідовність окремих слів (знаків), об’єднаних у процесі художньої імпровізації, яка позначена підвищеною емоційністю й образністю (T. Eliopulos, D. Laux) і зумовлена *зміненим станом свідомості* автора (С. Засєкін). Як будь-яка відхилена від норми форма свідомості, що включає дереалізацію, деперсоналізацію, океанічні відчуття, пікові переживання (A. Colman, Ch. Tart), у процесі когнітивно-творчої діяльності активного розуму та пізнання глибинних основ буття набуває незвичайного характеру і відбивається в різних творчих продуктах: скульптурах, картинах (Р. Арнхейм, С. Виноградова), текстах (Л. Присяжнюк, Д. Співак, S. Lyne).

Виявити мотивацію автора віршованого тексту до трансформації стану свідомості можна при аналізі його *лінгвокогнітивних параметрів* на всіх рівнях: фонетичному, лексико-семантичному, граматичному, проте не суто у класичній лінгвопоетичній традиції, а шляхом *параметризації*, що за своєю суттю передбачає дослідження мови як ідеалізованої системи людської когніції (В. Дем’янков, D. Lightfoot). Параметризація тексту відкидає усталені правила і поняття під час інтерпретації, а тому його розглядають не як взаємодію спеціальних правил у мові, а як контактування когнітивного і креативного начал особистості, що генеруються зміненими станами свідомості індивіда.

Актуальність дисертаційної роботи зумовлена, з одного боку, загальною настановою когнітивної лінгвістики на вивчення питань взаємозв’язку мови і мислення, мови і свідомості, а з іншого, – необхідністю аналізу різних станів свідомості людини як виявів її когнітивно-творчої діяльності, однією з яких є процес віршотворення і його результат – віршований текст. Зіставлення лінгвокогнітивних параметрів англійських, українських та російських віршованих текстів сприятиме визначенню загальних закономірностей і відмінностей їх мовного моделювання крізь призму змінених станів свідомості авторів – носіїв різних мов.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Київського національного лінгвістичного університету в рамках держбюджетної наукової теми № 6 "Зіставно-типологічні аспекти дослідження української мови на тлі інших мов світу" (номер держреєстрації 0112U000993, наказ № 1241 МОНмолодьспорту України від 28.10.2011 р.). Дисертаційна робота є складовою наукової теми кафедри теоретичної і прикладної лінгвістики та новогрецької філології Київського національного лінгвістичного університету "Проблеми зіставної семантики" (тему дисертації затверджено вченою радою Київського національного лінгвістичного університету, протокол № 5 від 26 грудня 2011 р., перезатверджено спеціалізованою вченою радою К 26.053.15, протокол № 3 від 11 червня 2013 р.).

Метою дисертаційної роботи є виявлення лінгвокогнітивних параметрів віршованих текстів зі збірок любовної лірики "Birthday Letters" T. Hughes, "Споглядання дерева" В. Грабовського та "Судьбы и сердца" Э. Асадова.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

– визначити теоретичні засади вивчення процесу віршотворення і його результату віршованого тексту в когнітивній поетиці;

– розробити комплексну методику дослідження лінгвокогнітивних параметрів віршованих текстів зі збірок любовної лірики "Birthday Letters" T. Hughes, "Споглядання дерева" В. Грабовського та "Судьбы и сердца" Э. Асадова;

– схарактеризувати лінгвокогнітивні параметри (параметр-величину, параметр-показник і параметр-характеристику) віршованих текстів;

– виявити репрезентанти змінених станів свідомості на фонетичному рівні в англійських, українських та російських віршованих текстах;

– розкрити лексико-семантичний потенціал англійських, українських і російських віршованих текстів;

– зіставити синтаксичні засоби вираження креативного мислення поетів на граматичному рівні у досліджуваних віршованих текстах.

Об'єктом дослідження є віршовані тексти зі збірок "Birthday letters" T. Hughes, "Споглядання дерева" В. Грабовського та "Судьбы и сердца" Э. Асадова.

Предметом дослідження – мовні засоби вимірювання параметрів фонетичної, лексико-семантичної та граматичної організації віршованих текстів як творчих продуктів змінених станів свідомості їх авторів.

Матеріалом дослідження є 88 англійських віршованих текстів зі збірки любовної лірики "Birthday letters" Ted Hughes (L. : Faber and Faber, 1998. – 208 p.) обсягом 1537 фонетичних одиниць, 900 – лексичних та 486 граматичних, 199 українських – "Споглядання дерева" Віктора Грабовського ([Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://poetyka.uazone.net/hrabovsky/) обсягом 1176 фонетичних одиниць, 742 – лексичних та 393 – граматичних, 148 російських – "Судьбы и сердца" Едуарда Асадова (М. : Правда, 1990. – 445 с.) обсягом 857 фонетичних одиниць, 862 – лексичних та 644 – граматичних.

Методи дослідження. *Зіставно-типологічний метод* дав змогу виявити закономірності параметризації змінених станів свідомості авторів на рівні творення звукових прийомів, та відмінності у ритміко-інтонаційній організації і принципі анаграматичної побудови віршованих текстів, різній мотивації їхнього змістового

моделювання; *структурний метод* з *методикою компонентного аналізу* – встановити семний склад лексичних одиниць аналізованих віршованих текстів шляхом розщеплення їхніх значень на складові компоненти – семи, а також *методикою аналізу за безпосередніми складниками* – ідентифікувати граматичні виразники змінених станів свідомості поетів, представлені виражальними засобами та синтаксичною організацією речень; *метод семантичного поля* – визначити структуру ЛСП КОХАННЯ – його мікрополя, що утворюють ядро, зони ближньої, дальньої і крайньої периферії в англійських, українських та російських віршованих текстах; *метод фонологічної статистики* – виміряти частоту чергування наголошених і ненаголошених складів, наявність/відсутність прикладів римування у досліджуваних віршованих текстах, *метод системного аналізу* – декодувати анаграматичну організацію віршованих текстів для аналізу ключових слів-репрезентантів змінених станів свідомості поетів, а *метод фоносемантичного аналізу* С. Вороніна – з'ясувати характер мотивації змінених станів свідомості авторів і, як наслідок, творення звукових прийомів у віршованих текстах.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в роботі *вперше введено* у науковий обіг когнітивної поетики термін "лінгвокогнітивний параметр"; *встановлено* три етапи процесу віршотворення (пресупозиційний (фонетичний), лексичний і граматичний), результатами яких є віршований текст з трьома властивими для трьох мов лінгвокогнітивними параметрами: величиною, показником і характеристикою; *виявлено* 1) різні параметри мовного вимірювання змінених станів свідомості авторів англійських, українських і російських віршованих текстів на фонетичному рівні (відсутність ритму в англійських й упорядковане чергування сильних і слабких позицій у віршованих текстах двох східнослов'янських мов; анаграми *Sylvia Plath* і *transport* в англійських віршованих текстах; *Ілона Славікова*, *жінка*, *любов*, *диво*, *квітка* – в українських; *милая*, *женщина*, *девочка*, *разлука*, *любовь* (*люблю*), *радость* – у російських; перевагу звукового прийому алітерації в англійських і російських текстах й асонансу – в українських); 2) спільні показники фіксації цих станів на лексико-семантичному рівні (ЛСП КОХАННЯ з ядром ЛЮДИНА) та відмінні (лексеми з семантичними ознаками 'пересування', 'побут', 'хвороба' та 'рослина' – в англійській мові, лексеми на позначення жінки-музи, персоніфікованої фітонімами й орнітонімами, – в українській, реальними персоналіями (*Анна Керн*, *Анна Оленина*, *Шаганэ*) – у російських віршованих текстах); 3) різні характеристики – на граматичному рівні (домінування складнопідрядних речень із однорідною супідрядністю, складних речень-періодів в англійських віршованих текстах; складнопідрядних, частини яких є односкладними і різними типами неповних речень, – в українських; складних синтаксичних конструкцій та явища синтаксичного паралелізму – у російських); *дістала подальшого розвитку* теорія когнітивного моделювання структур свідомості людини та теорія анаграматичного принципу побудови віршованих текстів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх застосування у нормативних курсах зі вступу до мовознавства (розділи "Фонетика і графіка", "Лексика і фразеологія", "Граматика"), загального мовознавства (розділи "Лінгвістика тексту", "Мова і мислення", "Структура мови", "Фонологічна система мови", "Граматична система мови", "Лексико-семантична структура мови"),

стилістики англійської мови (розділи “Стилістична фонетика, графо-фонеміка та графіка”, “Стилістична лексикологія”, “Стилістичний синтаксис”), стилістики української мови (“Фоностилістика”, “Лексична стилістика”, “Граматична стилістика”, “Стилістичний синтаксис”), стилістики російської мови (розділ “Стилістичні ресурси російської мови”), теоретичної граматики англійської мови (розділи “Морфологія”, “Синтаксис”), порівняльної типології англійської та української мов (розділи “Типологія лексичних систем”, “Типологія синтаксичних систем”), теорії та практики перекладу, сучасної російської літературної мови (розділи “Фонетика”, “Лексикологія”, “Синтаксис”), лінгвістичного аналізу тексту.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено в доповідях на *одинадцятьох* міжнародних наукових конференціях: “Проблеми зіставної семантики” (Київ, 2011 р.), “Україна і світ: діалог мов і культур” (Київ, 2011–2013 рр.), “Мови і світ: дослідження і викладання” (Кіровоград, 2012 р.), “Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація” (Харків, 2012 р.), “Пріоритети германського та романського мовознавства” (Луцьк, 2012 р.), “Актуальні проблеми сучасної філології” (Київ, 2012 р.), “Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації” (Острог, 2012 р.), “Сучасні напрямки лінгвістичних досліджень міжкультурної комунікації та навчання іноземної мови в умовах соціокультурної освіти” (Житомир, 2013 р.), “Мова. Культура. Комунікація: образ майбутнього в картинах світу та знакових системах” (Чернігів, 2013 р.); на *Всеукраїнській* науковій конференції “Через вивчення мов і культур – до культури миру і стабільності: проблеми і перспективи” (Київ, 2010 р.).

Публікації. Проблематику, теоретичні і практичні результати дисертаційного дослідження викладено в *десяти* публікаціях, *п’ять* з яких опубліковані у фахових наукових виданнях України, а також тезах доповідей *п’яти* наукових конференцій.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списків використаної літератури (244 найменування, з яких 28 – іноземними мовами), лексикографічних джерел (49 найменувань) та джерел ілюстративного матеріалу (3 найменування). Повний обсяг дисертації – 239 сторінок: основний зміст викладено на 202 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, визначено задачі, об’єкт, предмет, наукову новизну дисертації, методи дослідження, охарактеризовано фактичний матеріал, практичне значення здобутих результатів, а також указано форми їхньої апробації і структуру роботи.

У **першому** розділі “**Теоретичні засади вивчення процесу віршотворення і його результату віршованого тексту в когнітивній поетиці**” обґрунтовано необхідність уживання терміна “змінені стани свідомості” та систематизовано підходи різних наукових шкіл до їх витлумачення (Д. Співак, E. Bourguignon, Ch. Tart). Визначено специфіку та етапи процесу віршотворення (B. Chatton, T. Moffett), а також виявлено лінгвокогнітивні параметри віршованих текстів (величину, показник і характеристику).

Змінені стани свідомості як якісна зміна у мисленні автора є об’єктом аналізу різних сфер наукового знання: *філософії* (С. Виноградова, М. Мамардашвілі, Л. Мордвинцева, В. Налімов, І. Kant), *психології* (В. Козлов, W. James), *соціології* (A. Schütz), *культурології* (E. Bourguignon). Останнім часом у *когнітивній лінгвістиці* намітилися тенденція до їх оновленого витлумачення в перекладацькому (С. Засєкін) та психолінгвістичному (Л. Присяжнюк, В. Бєлянін) аспектах.

Звичайний стан свідомості характеризується автоматизованим та нормалізованим процесом сприйняття, натомість змінений – визначається виром фантазій та незвичайних переживань, які ледь можна відтворити чи інтерпретувати.

Виділяючи ознаки творчого акту, дослідники (С. Гришунін, В. Козлов) підкреслюють його спонтанність та неконтрольованість, а також змінність станів свідомості. У зв’язку з цим можемо припустити, що такі стани мають різні форми вияву, однією з яких є поетична творчість, зокрема процес віршотворення і його результат – віршований текст (Л. Дмитрієва, О. Леонтьєв, T. Eliopulos).

Процес творення віршованого тексту відбувається на **трьох етапах**: 1) *пресупозиційному*, який характеризується спонтанністю та неконтрольованістю мислення і є виявом змінених станів свідомості автора; творенням художнього образу; появою ритміко-інтонаційної тканини віршованого тексту (D. Laux); 2) *лексичному* – накладанням слів на ритміко-інтонаційну тканину вірша (В. Задорнова); та 3) *граматичному* – взаємодією лексичних одиниць та їх об’єднанням у відповідні синтаксичні конструкції (К. Долінін).

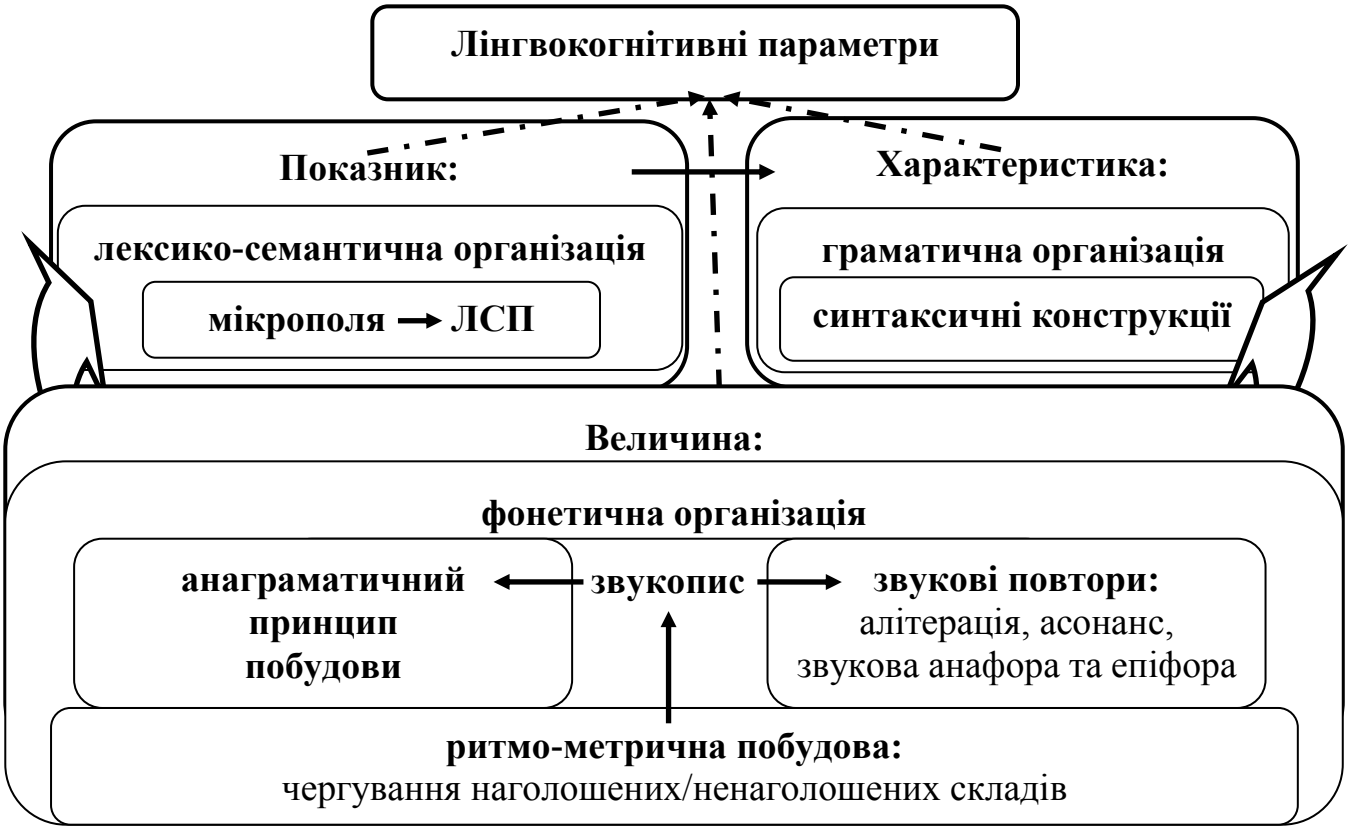

Рис. 1. **Модель лінгвокогнітивних параметрів віршованого тексту**

Готовим продуктом процесу віршотворення є віршований текст – результат зміненого стану свідомості поета та організована семіотична структура (Ю. Лотман) з властивими йому **параметрами**, що за своєю онтологією мають **лінгвокогнітивну природу**. Лінгвокогнітивні параметри віршованих текстів витлумачуємо як 1) ***величину***, що підлягає вимірюванню ритміко-інтонаційної організації віршів, утвореної ритмом та евфонією, основними елементами якої є анаграматичний принцип побудови вірша і звукові повтори; 2) ***показник***, що виявляється на лексико-семантичному рівні через наявність емоційно-забарвленої лексики та значущих для автора слів; 3) ***характеристику*** на граматичному рівні (у вживанні відповідних конструкцій поетичного синтаксису) (рис. 1).

У **другому** розділі "**Методологічні принципи аналізу лінгвокогнітивних параметрів в англійських, українських і російських віршованих текстах**" схарактеризовано методологічні принципи визначення лінгвокогнітивних параметрів; розроблено комплексну методику зіставлення лінгвокогнітивних параметрів в англійській, українській та російській любовній лірриці.

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки простежуються різноманітні тенденції аналізу віршованих текстів на різних мовних рівнях: фонетичному, лексичному і граматичному. Визначення фонетичної організації віршованих текстів ґрунтується на процедурах кількісних підрахунків, оскільки дослідження ритмо-метричного та звукового потенціалу віршованих текстів базується на залученні точних методів кількісного аналізу і методу статистичних підрахунків (О. Гараніна, Н. Матвєєва, О. Пашков). На лексико-семантичному рівні віршовані тексті аналізують у таких аспектах: *семасіологічному* (Н. Кузнєцова, О. Яндакова), *семіологічному* (Ю. Лотман, К. Слуцька) та *когнітивно-прагматичному* (І. Желєзнова-Липець, І. Якушина). Граматичні характеристики результату процесу віршотворення досліджуються з позицій використаних поетом виражальних засобів і детермінуються *інтегрованим* та *диференційним* принципами їх витлумачення. Представники першого принципу (В. Кухаренко, Ю. Скребнєв) вивчають такі засоби у складі стилістичних прийомів, а диференційного – чітко розмежовують зображальні та виражальні засоби (О. Бабелюк, В. Салімовський) і витлумачують останні як такі, що підвищують виразність і значущість мовлення за допомогою синтаксичних конструкцій (І. Арнольд, О. Леонтьєв).

У ході синтезу сучасних мовознавчих праць з цієї проблеми у дисертації було розроблено комплексну методику аналізу лінгвокогнітивних параметрів віршованих текстів, яка складається з трьох етапів.

На *першому етапі* дослідження фонетичних параметрів англійських, українських і російських віршованих текстів застосовано *метод фонологічної статистики* для встановлення чергування наголошених/ненаголошених складів, для аналізу прикладів римування, анаграм і звукових прийомів. Декодування останніх двох компонентів базується на *методиці системного аналізу*, яка ґрунтується на уявленні про те, що кожний елемент тексту зберігає в собі якості цілого (О. Пашков). *Метод фоносемантичного аналізу*, запропонований С. Вороніним, дозволив встановити мотиваційну основу звукових прийомів, які репрезентують змінені стани свідомості поетів в англійських, українських та російських віршованих текстах.

На *другому етапі* аналізу лексико-семантичних параметрів досліджуваного фактичного матеріалу за допомогою *структурного методу*, що передбачає *методику компонентного аналізу*, встановлено семну організацію лексичних одиниць в англійських, українських та російських віршованих текстах шляхом зіставлення лексеми з іншими одиницями, які мають з нею семантичну спільність (М. Кочерган). У ході аналізу виявлено архісеми й інтегральні семи, за якими мовні одиниці об'єднуються в мікрополя. На основі *методу семантичного поля* визначено структуру ЛСП КОХАННЯ у віршованих текстах, представлену мікрополями, що утворюють ядро, зони ближньої, дальньої і крайньої периферії. Такий метод базується на кількісному принципі: ядро утворює мікрополе з більшою номінативною щільністю (кількістю лексем), а периферію – з меншою (І. Кобозєва). *Зіставно-типологічний метод* застосовано для виявлення спільних і відмінних мікрополів, наявність яких дає підстави стверджувати, що віршований текст не виник автоматично з мовних одиниць, а органічно вибудувався з екстралінгвістичної ситуації, зумовленої зміненими станами свідомості поетів.

На останньому *етапі* використано *методику аналізу за безпосередніми складниками*. Як складова структурного методу, вона передбачає аналіз граматичних виразників змінених станів свідомості поетів крізь призму виражальних засобів, представлених фігурами поетичного синтаксису. В основі таких засобів лежить система синтагматичних відношень між словами – основа для об'єднання останніх у словосполучення та речення.

У **третьому** розділі "**Фонетичні параметри вираження змінених станів свідомості авторів в англійських, українських і російських віршованих текстах**" визначено різний ступінь вияву змінених станів свідомості авторів в англійських, українських та російських віршованих текстах на рівні ритму та евфонії, що визначається наявністю анаграм і чотирьох звукових повторів: асонансу, алітерації, звукової анафори та епіфори (табл. 1).

Таблиця 1

Вимірювання фонетичних параметрів в англійських, українських і російських віршованих текстах

№	Компоненти параметра-величини	"Birthday Letters" T. Hughes	"Споглядання дерева" В. Грабовський	"Судьбы и сердца" Э. Асадов
1.	**Ритм**	–	+ (u – u – u – u – u –)	
2.	**Римування**	2 рими	107 рим	247 рим
3.	**Анаграми**	*Sylvia Plath*, *transport*	*Ілона Славікова*, *жінка*, *любов*, *диво*, *квітка*	*милая*, *женщина*, *девочка*, *разлука*, *любовь*, *радость*
4.	**Звукові повтори**	алітерація (1153)	асонанс (544)	алітерація (422)
		асонанс (288)	алітерація (534)	асонанс (331)
		звукова анафора (63)	звукова епіфора (69)	звукова анафора (57)
		звукова епіфора (37)	звукова анафора (29)	звукова епіфора (47)

Так, ритмічна організація, що детермінується упорядкованим чергуванням наголошених/ненаголошених складів, не є характерною для англійських віршів:

Where was it, in the Strand? *A display*	u u u u u – u u –	6, 9
Of news items, in photographs.	u – – u u – u u	2, 3, 6
For some reason I noticed it.	u – – u – – u u	2, 3, 5, 6
A picture of that year's intake	u – u u – – u –	2, 5, 6, 8
Of Fulbright Scholars. *Just arriving –*	u u – – u – u – u	3, 4, 6, 8
Or arrived. *Or some of them*.	u u – u – u –	3, 5, 7

("Fulbright Scholars");

натомість визначається чіткою послідовністю сильних і слабких позицій у віршованих текстах двох східнослов'янських мов:

Тобі чужа сумна моя душа,	u – u – u – u – u –	2, 4, 6, 8, 10
що, мов залітна пташка малоспівна,	u u u – u – u u u – u	4, 6, 10
визбирує слова по шпориших,	u – u u u – u u u –	2, 6, 10
а не штукує вуличного півня?	u u u – u – u u u – u	4, 6, 10

("Тобі чужа сумна моя душа…");

Боль свою вы делите с друзьями,	– u – u – u u u – u	1, 3, 5, 9
Вас сейчас утешить норовят,	u u – u – u u u –	3, 5, 9
А его последними словами,	u u – u – u u u – u	3, 5, 9
Только вы нахмуритесь, бранят.	– u – u – u u u –	1, 3, 5, 9

("Прямой разговор").

Наступним компонентом параметра-величини є звукова організація віршованих текстів, тобто евфонія, яка складається з римування, анаграм та чотирьох звукових повторів: алітерації, асонансу, звукової анафори та звукової епіфори. Римування не є характерним для англійських віршів-верлібрів:

Your schooling had somehow neglected Spain.
The wrought-iron grille, death and the Arab drum.
You did not know the language, your soul was empty
Of the signs, and the welding light
Made your blood shrivel.

("You Hated Spain"),

хоча наявність римованих закінчень є спільною для двох східнослов'янських мов, оскільки в системі елементів українського та російського віршотворення рима як зовнішня ознака віршованого тексту є ядерним компонентом і центровою зоною техніки їхнього творення (Ю. Мінералов):

укр. *У жінок такі тривожні очі,*	рос. *Я, наверное, так любил,*
мов пожежа на крухкій стерні.	*Что скажите мне в эту пору,*
І пече сльозою "Київ – Сочі" –	*Чтоб я гору плечом свалил, –*
найчерствіший поїзд – по мені	*Я пошел бы, чтоб сдвинуть гору*!
("Бархатний сезон");	("Той, которая любит верно").

Анаграматичний принцип побудови віршів, основою якого є ритм, репрезентовано наявністю в тексті звуко-буквених комбінацій, зі складу яких можна виокремити ім'я, що має зміст та смисл (А. Грек, F. de Saussure). Такий принцип є способом творення звукової симетрії та словотеми вірша, оскільки акцентує увагу на ключових словах – виразниках змінених станів свідомості авторів.

Для англійських віршованих текстів характерними є такі анаграми, як **Sylvia Plath** та **transport**, представлені чітким повторенням таких звуко-буквених сполучень: *tran – or, is – pla – si – si – ta*; українських – **жінка** (*жін – к – жні – і – к – ні*), **Ілона Славікова** (*ко – ол – слов – і – ан – солов – ко*), **любов** (*люб – о – в – уб – ов – лю*), **квітка** (*а – вім – ка*) та **диво** (*в – о – див – діво – ви*), а для російських – **милая** (*аи – мил – ил – ами – л – имая*), **женщина** (*не – н – а – жен – ни – жи*), **девочка** (*ка – во –ка – дев – де – ч*), **разлука** (*ал – а – ра – л – ка – рас – з*), **любовь** (**люблю**) (*о – у – ю – б –лю – во – юл – у*), **радость** (*до – р – а – сть – рад – с – т*).

Зазначені лексеми є тими ключовими одиницями, що зумовили зміну стану свідомості поетів, і як наслідок, процес мовного моделювання віршованих текстів.

Звукова організація аналізованого матеріалу визначається характерними звуковими прийомами для досліджуваних віршованих текстів:

1) алітерація: англ. *A pic**t**ure of tha**t** year's in**t**ake / Of Fulbrigh**t** Scholars. Jus**t** arriving* (“Fulbright Scholars”); укр. *Пірнула у ти**ш**у* / ***Ш**емрінь підо**ш**ов* (“Останній трамвай”); рос. ***Н**ет, **н**ет, **н**а отказ **н**е пойдет о**н** **н**икак* (“Любовь и трусость”);

2) асонанс: англ. *I w**a**s a p**o**st-w**a**r, utility son-in-l**a**w*! / <…> / *Out of my unif**o**rm. I w**o**re my whole w**a**rdrobe* (“A Pink Wool Knitted Dress”); укр. *Тобі чуж**а** сумн**а** мо**я** душ**а**, / що, мов з**а**літн**а** пт**а**шк**а** м**а**лоспівн**а*** (“Тобі чужа сумна моя душа”); рос. *Как **у**спели в д**у**ш**у** загляну**т**ь*? (“Прямой розговор”);

3) звукова анафора: ***I**nto the breadth of a hearth-rug*? / ***I**mpassable, became a mamba, fatal*. / ***I**ts gentle tap, when you trod on it for finality* (“The Rag Rug”); укр. ***в**ільні наші душі* / ***в**ипростують самі себе* (“День зустрічі”); рос. ***О**дна строга и холодно-небрежна*. / ***О**тказ в руке. И судьбы разошлись* (“Когда порой влюбляется поэт”);

4) звукова епіфора: *Breasting the flow of released passenger**s**, / Then your molten face, your molten eye**s**, / And your exclamations, your flinging arm**s**, / Your scattering tear**s**…* (“Fate Playing”); укр. *горя не зна**ю** – / мовчу собі та її слуха**ю*** (“Щастя”); рос. *А если праздник приходит в д**ом**, / Она нет-нет и шепнет за стол**ом*** (“Сатана”).

В англійських і російських віршованих текстах переважає авторське використання алітерації, натомість асонансу – в українських, що пояснюється мелодійністю та милозвучністю останньої.

Загалом, звукові повтори в англійських, українських та російських віршованих текстах з аналізованих збірок любовної лірики є естетично й емоційно навантаженими. Наявність звукового інструментування підсилює образність віршованих текстів на рівні мовної форми. Як компоненти плану вираження мовних знаків звукові повтори не виконують якесь конкретне змістове навантаження, на відміну від анаграм, що актуалізуються у процесі змінених станів свідомості авторів, а згодом і свідомої мисленнєвої діяльності та рецепції віршу слухачем або ж читачем.

У **четвертому** розділі “**Лексико-семантичні та граматичні параметри англійських, українських і російських віршованих текстів**” розкрито лексико-семантичний потенціал змінених станів свідомості авторів віршованих текстів шляхом виокремлення мікрополів, що утворюють ядро та периферію ЛСП КОХАННЯ, а також проаналізовано виражальні засоби, представлені різноманітними синтаксичними конструкціями.

Дослідження взаємодії лексико-семантичних і граматичних параметрів англійських, українських та російських віршованих текстів здійснюється з позицій такого процесу в мові, як параметризація, в основі якого лежить універсальний каркас – оболонка системи мови (В. Дем'янков). У роботі системність ґрунтується на аналізі лексичних одиниць, що утворюють структурно організовані мікрополя у складі ЛСП (А. Уфімцева) і об'єднуються у конструкції поетичного синтаксису, представлені послідовністю граматично пов'язаних слів (О. Леонтьєв).

Лексико-семантична параметризація англійських, українських та російських віршованих текстів характеризується ядерно-периферійною організацією ЛСП КОХАННЯ, яка детермінується наявністю спільних ( ) та відмінних ( ) мікрополів-виразників змінених станів свідомості поетів у ядрі (—), зонах ближньої (·····), дальньої (- - -) та крайньої (.....) периферії, зображених на рис. 1–3.

Спільними є 14 мікрополів: ЛЮДИНА (англ. *wife, happy, to love*, укр. *дівонька, ніжний, плакати*, рос. *ребята, красивый, целоваться*); ПОБУТ (англ. *home, cracked, to sweep*, укр. *постіль, мережаний*, рос. *чайник, клокотать*), ОДИНИЦЯ ВИМІРЮВАННЯ (англ. *day, unending, to stretch*, укр. *день, ранній, одлітати*, рос. *день, вешний, наступать*), ТВАРИНА (англ. *mamba, fatal, to coil*, укр. *зозулька, медоспівний, щебетати*, рос. *щенок, верный, сворачиваться*), ТРАНСПОРТ (англ. *train, milling, to arrive*, укр. *трамвай, останній, надходити*, рос. *поезд, бегущий, мчаться*), РОСЛИНА (англ. *daffodil, yellow, tremble*, укр. *нагідка, квітучий, розпукатися*, рос. *василек, синеглазый, цвести*), МЕДИЦИНА (англ. *scar, anaesthetic, to drool*, укр. *безсоння, хворіти*, рос. *рана, зарастать*), ЛОКАЦІЯ (англ. *Paris, American, to scramble*, укр. *Київ, Сочі*, рос. *Ереван, хороссанский*), СТИХІЯ (англ. *water, freezing, wave*, укр. *вогонь, займистий, грати*, рос. *родник, горный, взмывать*), МАГІЯ (англ. *daemon, magic, to spellbind*, укр. *доля, наврочити*, рос. *маг, околдовать*), ОДЯГ (англ. *bobby-sox, used-up, to knit*, укр. *підошва, коштовний*, рос. *брюки, принарядиться*), СВІТЛО (англ. *light, glittering, to glare*, укр. *промінь, тяжіти*, рос. *луч, зажигаться*), ЛІТЕРАТУРА (англ. *verse, to write*, укр. вірш, рос. *поэт, озаглавливать*) і ПОГОДА (англ. *drought, to rain*, укр. *заметіль, хурделиця*, рос. *метелица, запорошенный, крутить*).

Відмінні мікрополя в досліджуваних віршованих текстах: 5 – в англійських і російських: РЕЛІГІЯ (англ. *God, holy, to pray*, рос. *Бог, святой, верить*), НАВЧАННЯ (англ. *scholar, Fulbright*, рос. *студент*), МУЗИКА (англ. *counterpoint, drum*, рос. *бубен*), ДОЗВІЛЛЯ (англ. *teddy bear, to play*, рос. *прятки, играть*), РЕЧОВИНА (англ. *iron*, рос. *стекло*); 3 – в українських і російських: ЗБРОЯ (укр. *стріла*, рос. *мина, подрывать*), ЗВУК (укр. *тиша, шемріння*, рос. *отзвук, шуршать*), ХАРАКТЕРИСТИКА (укр. *правда, лютий*, рос. *добро, зло*); 1 – ЖИВОПИС – в англійських та українських: англ. *painting, Impressionist, to draw*, укр. *Афродіта, мармуровий*; 6 – в англійських: ВІЙНА (англ. *reprisal, SS, to raid*), СТАН ТА ПРОЦЕС (англ. *gilding, to burn off*), ВЕСІЛЛЯ (англ. *honeymoon, to be married*), ЗАПАХ (англ. *stink, odourless, to smell*), КІНО (англ. *Veronica Lake, to film*), ТАНОК (англ. *ballerina*); 2 – в українських: СВІТ (укр. *орбіта, земний, обертатися*), ВАРТІСТЬ (укр. *дурняк, ціна*); 2 – у російських: МАТЕРІАЛЬНА ЦІННІСТЬ (рос. *ценность, редчайший, набивать*), РОБОТА (рос. *дело, заниматься*).

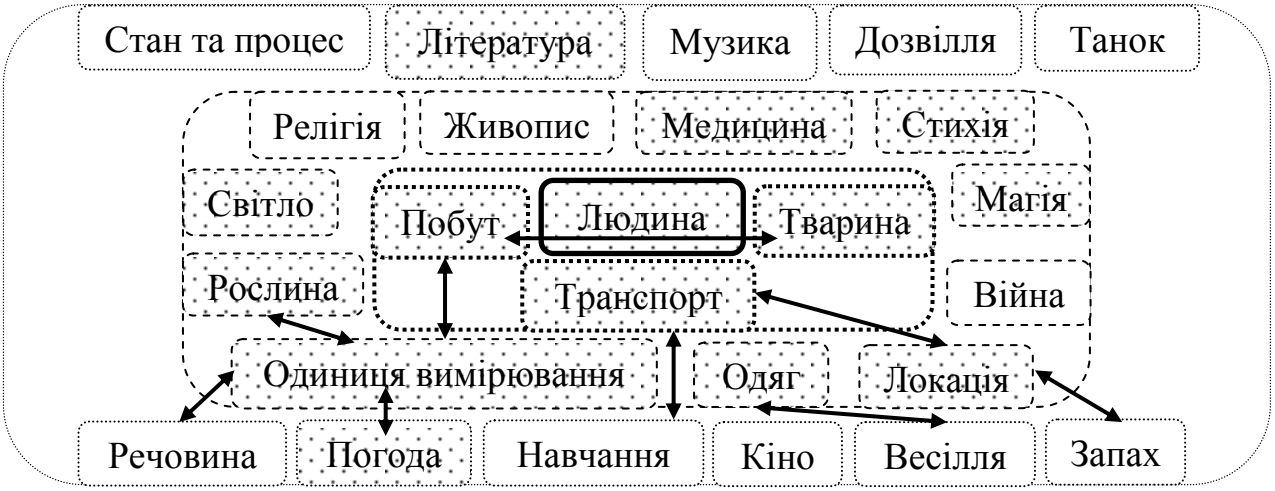

Рис. 2. **Параметризація ЛСП КОХАННЯ у віршованих текстах зі збірки любовної лірики “Birthday Letters” T. Hughes**

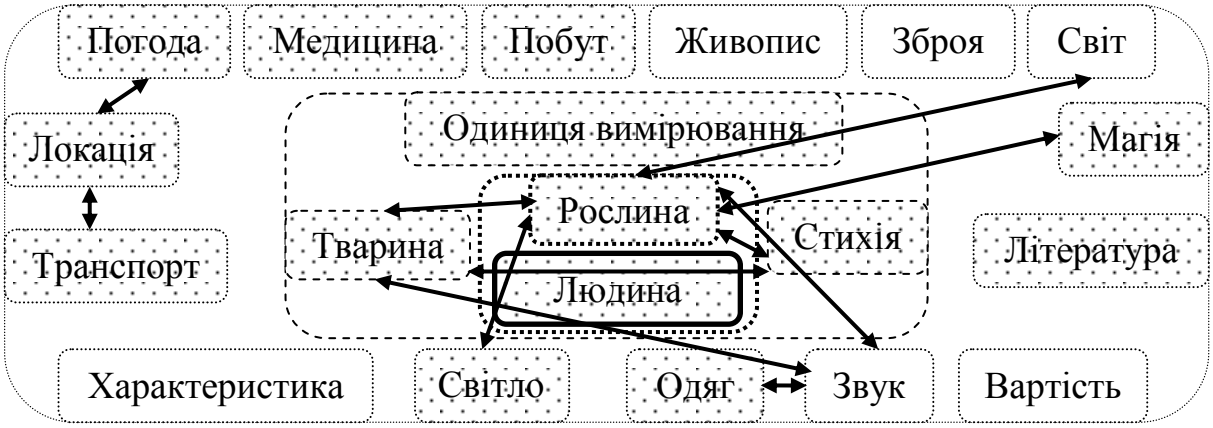

Рис. 3. **Параметризація ЛСП КОХАННЯ у віршованих текстах зі збірки любовної лірики “Споглядання дерева” В. Грабовського**

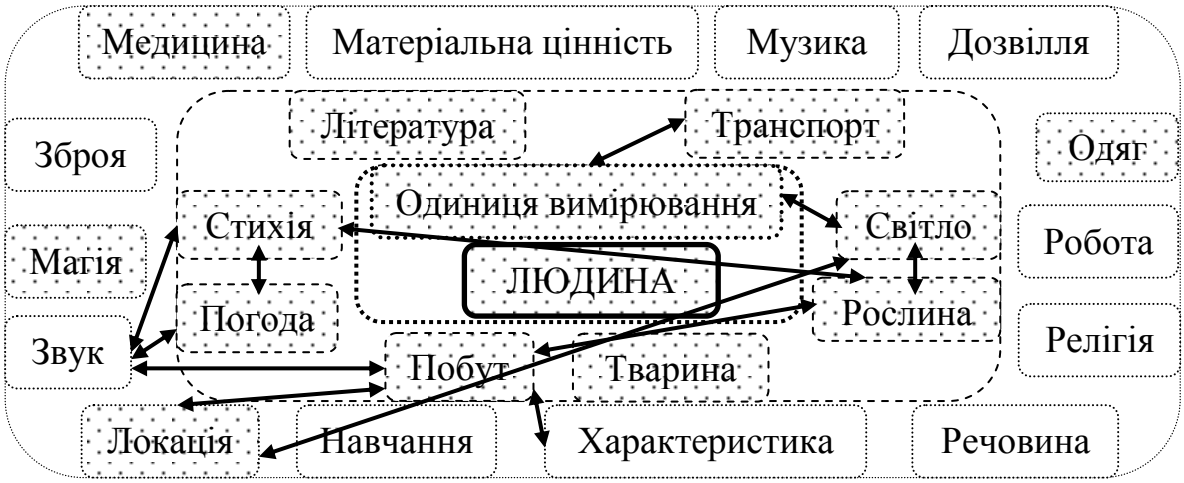

Рис. 4. **Параметризація ЛСП КОХАННЯ у віршованих текстах зі збірки любовної лірики “Судьбы и сердца” Э. Асадова**

На Рис. 2, 3 та 4 стрілками (⟷) зображено взаємозв'язки між мікрополями в англійських, українських і російських віршованих текстах. Взаємопов'язаними є ті мікрополя лексичних одиниць, що найбільш яскраво репрезентують змінені стани свідомості авторів.

На Рис. 2 зображено, що англійські віршовані тексти характеризуються взаємозв'язками таких мікрополів, як ТРАНСПОРТ – ЛОКАЦІЯ: *The bus from the North* ("Fate Playing"); ТРАНСПОРТ – НАВЧАННЯ: *Of Fulbright Scholars. Just arriving* ("Fulbright Scholars"); ОДИНИЦЯ ВИМІРЮВАННЯ – ПОБУТ: *In the middle of the table* ("The Owl"); ОДИНИЦЯ ВИМІРЮВАННЯ – ПОГОДА: *In the rain of that April* ("Daffodils"); ОДИНИЦЯ ВИМІРЮВАННЯ – РОСЛИНА: *Every Spring* / *He always bought them* (daffodils) ("Daffodils"); ОДИНИЦЯ ВИМІРЮВАННЯ – РЕЧОВИНА: *The raw lump* / *Of ore* ("Moonwalk"); ВЕСІЛЛЯ – ОДЯГ: *No ceremony could conscript me* / *Out of my uniform* ("A Pink Wool Knitted Dress"); ВЕСІЛЛЯ – ЛОКАЦІЯ: *If we were going to be married* / *It had better be Westminster Abbey* ("A Pink Wool Knitted Dress"); ЛОКАЦІЯ – ЗАПАХ: *And your Paris <…>* / *It scorched up* / *Every scent and sensor* ("Your Paris"); ПОБУТ – ТВАРИНА: *A great snake* / *Lifted its head from a well in the middle of the house* ("The Rag Rug").

Взаємозв'язки між мікрополями в українських віршованих текстах репрезентовано на Рис. 3: РОСЛИНА – МАГІЯ: *<…> де я гадав на пелюстках нагідки*? ("А пам'ятаєш?"); РОСЛИНА – СВІТЛО: *і зорі тяжіли* / *рясним виноградом* ("Останній трамвай"); РОСЛИНА – СВІТ: *а яблуко – знову ж округле, мов земна куля* ("Жінка"); РОСЛИНА – ЗВУК: *і зойкнули квіти* ("Останній трамвай"); РОСЛИНА – СТИХІЯ: *Й хоч ліс похнюпився*, / *прочитанний вітрами* ("А пам'ятаєш?"); ТВАРИНА – ЗВУК: *І дзвенять <…> цвіркуни <…>* ("Бархатний сезон"); ТВАРИНА – СТИХІЯ: *<…> птаство у небі* ("Уві сні"); ТВАРИНА – РОСЛИНА: *Качки ще не летять…* / *Ще є вода*! ("А пам'ятаєш?"); ЛОКАЦІЯ – ПОГОДА: *Над тим селом хуртелиця <…>* ("Душа моя наївною була"); ЛОКАЦІЯ – ТРАНСПОРТ: *<…>* "*Київ – Сочі*" *– найчерствіший поїзд <…>* ("Бархатний сезон"); ЗВУК – ОДЯГ: *Пірнула у тишу* / *Шемрінь підошов* ("Останній трамвай").

Російські віршовані тексти детермінуються наявністю змістових зв'язків між такими мікрополями, як ОДИНИЦЯ ВИМІРЮВАННЯ – ТРАНСПОРТ: *даль дорог* ("Той, которая любит верно!"); ОДИНИЦЯ ВИМІРЮВАННЯ – СВІТЛО: *Ночь нарядно звездами расцвечена* ("Шаганэ"); РОСЛИНА – СТИХІЯ: *И нет уже дождя над мокрым садом* ("Одно письмо"); РОСЛИНА – СВІТЛО: *В лунном свете тополь серебрится* ("Шаганэ"); РОСЛИНА – ПОБУТ: *<…> обсыпан розами порог* ("Шаганэ"); ПОГОДА – ЗВУК: *Метелица <…> воет* ("Зимняя сказка"); ПОГОДА – СТИХІЯ: *Кружит ветер звездную порошу* ("Ты не сомневайся!"); ЗВУК – СТИХІЯ: *посвист ветров* ("Письмо любимой"); ЗВУК – ПОБУТ: *Приемник бурчит бессвязно* ("Зимняя сказка"); ЛОКАЦІЯ – ПОБУТ: *В Хороссане есть такие двери* ("Шаганэ"), ЛОКАЦІЯ – СВІТЛО: *Шар луны под звездным абажуром* / *Озарял уснувший городок* ("Трусиха"); ПОБУТ – ХАРАКТЕРИСТИКА: *Разом кончается правда зеркал*! ("Девушка") (рис. 4).

Якщо між досліджуваними мікрополями наявні взаємозв'язки, то між лексемами у їхньому складі простежуються парадигматичні відношення (С. Горська, А. Уфімцева) (табл. 2).

Таблиця 2

Парадигматичні відношення між лексемами мікрополів в англійських, українських і російських віршованих текстах

№	Відношення	“Birthday Letters” T. Hughes	“Споглядання дерева” В. Грабовський	“Судьбы и сердца” Э. Асадов
1.	Синонімія	*frenzy – fury*	*груди – перси*	*ласка – нежность*
2.	Гіпонімія	*mamba – snake*	*троянда – квітка*	*счастье – чувство*
3.	Партонімія	*arm, finger, hand – body*	*крило – пташка, поріг – хата*	*подъезд – дом, стебель – цветок*
4.	Антонімія	*patched – whole*	*грішний – святий*	*скупой – щедрый*

У ході компонентного аналізу встановлено, що на основі семантичних ознак лексичні одиниці групуються у мікрополя, назви яких представлено архісемами, до прикладу, РОСЛИНА. У складі такого мікрополя виокремлюємо декілька інтегральних сем: ‘дерево’ (англ. *chestnut, olive, tree,* укр. *верба, клен, липа,* рос. *акация, рябина, тополь,*), ‘квітка’ (англ. *daffodil, rose, stem,* укр. *кульбаба, нагідка, троянда*, рос. *василек, роза, стебелек*).

Семи, до складу яких увійшла найбільша кількість лексичних одиниць, є виразниками змінених станів свідомості поетів, зумовлених різними факторами. Так, неординарний стан свідомості Т. Х’юза репрезентовано лексемами з семантичними ознаками: 1) ‘пересування’, оскільки поет познайомився з дружиною на вокзалі: *When I got off the train, expecting to find you / Somewhere down at the root of the platform* (“Fate Playing”); 2) ‘хвороба’ у зв’язку з тим, що його кохана страждала від тяжкої недуги: *Had stripped herself for the operation* (“Moonwalk”); 3) ‘побут’: *And the carpet / Lifted us*… (“The Rag Rug”) та 4) ‘рослина’: *Remember how we picked the daffodils*? (“Daffodils”), *There you are, in all your innocence / Sitting among your daffodils, / as in a picture* <…> (“Perfect Light”), які є особистісно-маркованими у свідомості поета. Натомість змінені стани свідомості В. Грабовського та Е. Асадова репрезентовано наявністю жінки-музи, яка надихала поета на процес віршотворення, представленої лексемами на позначення фітонімів: *Воно ж, нагідко, пам’ятає / твій сміх, що крісом затужив*… (“Самота”) та орнітонімів: *Ти знову – у мандри, моя закільцована пташко*… (“Прощання”) в українських віршованих текстах; емоцій та почуттів: *За счастье следует бороться*! (“Не надо отдавать любимых!”), *Дорожите счастьем, дорожите*! (“Дорожите счастьем, дорожите!”), а також музи: *Вот две души, две женщины, две Анны, / Две красоты – Оленина и Керн* (“Когда порой влюбляется поэт”) – у російських.

Граматична параметризація англійських, українських і російських віршованих текстів детермінується наявністю виражальних засобів – фігур поетичного синтаксису (А. Андрєєв, О. Леонтьєв), які не створюють образів, а підвищують виразність і значущість мовлення за допомогою різноманітних синтаксичних конструкцій (І. Арнольд, О. Бабелюк).

Спільними виражальними засобами в англійських, українських та російських віршованих текстах є 5 синтаксичних конструкцій:

1) ампліфікація: англ. *Then your molten face, your molten eyes / And your exclamations, your flinging arms / Your scattering tears*… (“Fate Playing”); укр. *твій сміх, що крісом затужив, – / сліпучий, гострий, незатаєний, / такий принадний і… чужий* (“Самота”); рос. *Вот две души, две женщины, две Анны, / Две красоты – Оленина и Керн* (“Когда порой влюбляется поэт”);

2) антитеза: англ. *Nobody else remembers, but I remember* (“Daffodils”); укр. *Як довго в ту ніч / я по щастя вертав*! / *Як терпко*. / *Як любо*. / *І – / всує* (“Останній трамвай”); рос. *Чувства можно звездно окрылить / Если их хранить, а не тиранить* (“Любим мы друг друга или нет”);

3) асиндетон: англ. *My tie – sole, drab, veteran RAF black – / Was the used-up symbol of a tie* (“A Pink Wool Knitted Dress”); укр. *Я зупинився.* / *Зупинився світ*! (“Душа моя наївною була…”); рос. *Качался мост*. *Ветер пел*… (“Трусиха”);

4) інверсія: *Fresh-opened dragonflies, wet and flimsy* (“Daffodils”); укр. *Душа моя наївною була* (“Душа моя наївною була…”); рос. *Зажглись рябин веселые костры* (“Одно письмо”);

5) полісиндетон: англ. *And behind you <…> / And to see your frenzied chariot-ride / Sobbing and goading him, and pleading with him <…> / Natural and miraculous and an omen* (“Fate Playing”); укр. *щоб знову сонця рибку із весни / голубити і оком, і словами* (“Вечорова риторика в штири ока”); рос. *Встретились и раз, и пять, и восемь* (“Разные натуры”).

Відмінними є такі синтаксичні конструкції, характерні для:

– англійських і українських віршованих текстів: 1) стилістична анафора: англ. *Like a daffodil. / Like any one of those daffodils <…> / Like a teddy bear, your new son* (“Perfect Light”); укр. *Уві сні – ти моя і найперша, / уві сні – я перший у тебе* (“Уві сні”); 2) анаколуф: англ. *Remember how we picked the daffodils*? (“Daffodils”); укр. *Ти мені такою здаєшься* (“Жінка”);

– англійських і російських: 1) градація: англ. *I could cradle your freed mind in my voice, / Chapter by chapter, sentence by sentence, / Word by word* (“The Rag Rug”); рос. *Мне подарили птиц, рассвет и реку, / Тайгу и звезды, море и Памир*. / *Твое письмо, в котором целый мир* (“Одно письмо”); 2) стилістична епіфора: англ. *I saw my world again through your eyes / As I would see it again through your children’s eyes*. (“The Owl”); рос. *И девчонка – хрупкий стебелек*. / *<…> / И девчонка – хрупкий стебелек*. (“Трусиха”);

– українських і російських: 1) риторичне запитання: укр. *Кому ж потрібні ці пісні-зітхання*? (“Чого мені таїтися від тебе?”); рос. *Любим мы друг друга или нет*? (“Любим мы друг друга или нет”); 2) синтаксичний паралелізм: укр. *Ой маю ж того щастя, маю / та повні жмені / Ой пече ж мені щастя, пече / долоні білі* (“Передзимки”); рос. “*А я и не думал, что ты такая*!” / “*А я и не знала, что ты такой*!” (“Любовь и трусость”);

– для англійських віршованих текстів: 1) анадиплозис: англ. *Who’s here*? *That’s the question*: *Who’s here*? (“Moonwalk”).

Синтаксичну організацію речень англійських, українських і російських віршованих текстів репрезентовано крізь призму ритміко-інтонаційної тканини,

яка відіграє смислоутворювальну роль у процесі мовного моделювання віршованих текстів (О. Леонтьєв).

Так, відсутність ритму в англійських віршованих текстах зумовила використання поетом переважно складнопідрядних речень з однорідною супідрядністю, а також речень-періодів: *Because the message somehow met a goblin*, / *Because precedents tripped your expectations*, / *Because your London was still a kaleidoscope* / *Of names and places any jolt could scramble*, / *You waited mistaken* (“Fate Playing”). Українські віршовані тексти характеризується наявністю складнопідрядних речень, частини яких є односкладними і неповними реченнями: *Мовчала квітка*, / *бо не знала*, / *звідки* / *сонце чекати…* / *А як дізналась*, / *то й заспівала*, / *то й завітала* / *до моєї хати* (“Щастя”), а російські – різних типів складних синтаксичних конструкцій: *Не надо отдавать любимых*, / *Ни тех, кто рядом, и ни тех*, / *Кто далеко, почти незримых*. / *Но зачастую ближе всех*! (“Не надо отдавать любимых!”).

Проведена лексико-семантична та граматична параметризація досліджуваних англійських, українських і російських віршованих текстів сприяла виявленню емоційно значущої лексики, вибір якої зумовлений якісними змінами у свідомості та мисленні авторів, що перебували у стані осяяння та натхнення.

Загальні результати дослідження дають підстави зробити такі **висновки**:

1. Теоретико-методологічна концепція дисертаційного дослідження ґрунтується на таких положеннях: 1) стани свідомості особистості у процесі її когнітивно-творчої діяльності змінюються, набуваючи незвичайного характеру; 2) змінені стани свідомості мають різні форми вияву, однією з яких є поетична творчість, зокрема процес віршотворення з трьома характерними для нього етапами: пресупозиційним (фонетичним), для якого визначальними факторами є спонтанність мислення, творення художнього образу, поява ритміко-інтонаційної тканини віршованого тексту та звукового інструментування; етап лексичного наповнення, зумовлений накладанням слів на ритміко-інтонаційну тканину вірша, що взаємодіють між собою і утворюють ЛСП; етап граматичної організації, коли відбувається об’єднання лексичних одиниць у синтаксичні конструкції; 3) віршований текст як результат креативного мислення загалом і продукт змінених станів свідомості зокрема детермінуться наявністю лінгвокогнітивних параметрів: параметра-величини, параметра-показника та параметра-характеристики.

2. Розроблена авторська методика дослідження лінгвокогнітивних параметрів англійських, українських і російських віршованих текстів виявилася ефективною при встановленні виразників змінених станів свідомості поетів на фонетичному, лексико-семантичному та граматичному рівнях у кожній із мов.

3. Репрезентантом змінених станів свідомості авторів на фонетичному рівні в англійських, українських і російських віршованих текстах є параметр-величина, представлений ритмом та звуковим інструментуванням. Англійські віршовані тексти характеризуються відсутністю ритму та рими, проте українські й російські – чіткою послідовністю наголошених і ненаголошених складів. Звукова організація фактичного матеріалу визначається анаграматичним принципом побудови

віршованих текстів і наявністю чотирьох звукових повторів: асонансу, алітерації, звукової анафори та звукової епіфори.

В англійських віршованих текстах виокремлено такі анаграмами, як *Sylvia Plath* і *transport*, в українських – *жінка*, *Ілона Славікова*, *любов*, *квітка* та *диво*, а в російських – *милая*, *женщина*, *девочка*, *разлука*, *любовь* (*люблю*), *радость*. В англійських і російських віршованих текстах переважає авторське використання асонансу, натомість алітерації – в українських.

4. Лексико-семантичний потенціал англійських, українських і російських віршованих текстів розкрито шляхом виявлення ядерно-периферійної організації мікрополів лексичних одиниць, у складі яких виокремлено одну архісему та декілька інтегральних сем. Виразниками зміненого стану свідомості автора в англійських віршованих текстах є лексичні одиниці з семантичними ознаками ‘пересування’, ‘хвороба’, ‘побут’, ‘рослина’, в українських – лексичні одиниці на позначення фітонімів та орнітонімів, що описують жінку-музу поета, у російських – лексика, що характеризує реальних персоналій, якими також були жінки, що надихали поета на творчість, а відтак, і до зміненого стану свідомості.

5. Специфічним є вираження креативного мислення поетів у граматичному плані. Зміну стану свідомості авторів репрезентовано фігурами поетичного синтаксису, з-поміж яких 5 спільних для всіх віршованих текстів (ампліфікація, антитеза, асиндетон, інверсія та полісиндетон) та відмінні: стилістична анафора, анаколуф – в англійських і українських віршованих текстах, градація, стилістична епіфора – в англійських і російських, риторичне запитання і синтаксичний паралелізм – у двох східнослов’янських мовах; анадиплозис – в англійській. Різний ступінь вияву незвичайних станів свідомості у плані ритмо-звукової організації віршованих текстів зумовив і його різні синтаксичні характеристики. Так, в англійських віршованих текстах виявлено переважно довгі за протяжністю речення (складнопідрядні з однорідною супідрядністю, а також складні речення-періоди), українські – характеризуються наявністю складносурядних речень, частини яких є односкладними реченнями і різними типами неповних речень, а російські – містять всі типи складних речень.

Перспективами подальших досліджень є аналіз лінгвокогнітивних параметрів у різних типах текстів і на матеріалі інших мов.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кушнєрова О. А. Віршований текст як результат зміненого стану свідомості автора / О. А. Кушнєрова // Наукові записки. Серія : “Філологічна” : [зб. наук. пр.]. – Острог : Вид-во Національного університету “Острозька академія”, 2012. – Вип. 29. – С. 102–106.

2. Кушнєрова О. А. Еволюційний розвиток розуміння феномена свідомості / О. А. Кушнєрова // Наукові записки. – Вип. 105 (1). – Серія : “Філологічні науки (мовознавство)” : у 2-х ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ імені Володимира Винниченка, 2012. – С. 170–174.

3. Кушнєрова О. А. Продукти творчої діяльності людини як результати змінених станів свідомості / О. А. Кушнєрова // Науковий вісник Волинського

національного університету імені Лесі Українки. Серія : “Філологічні науки. Мовознавство” : [наук. журнал] / [гол. ред. Данилюк Н. О.]. – Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2012. – № 23 (248). – С. 69–73.

4. Кушнєрова О. А. Семантичний об’єм поняття “параметр” у проекції на процес віршотворення / О. А. Кушнєрова // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : “Філологія” / [гол. ред. А. В. Корольова]. – К. : Вид-во КНЛУ, 2012. – Т. 15. – № 1. – С. 88–95.

5. Кушнєрова О. А. Трансформація станів свідомості в процесі англо-українського перекладу / О. А. Кушнєрова // Проблеми зіставної семантики : у 2-х ч. : [зб. наук. ст.] / [відп. ред. Корольова А. В.]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2011. – Ч. ІІ. – С. 337–341.

6. Кушнєрова О. А. Лінгвокогнітивні механізми віршотворення / О. А. Кушнєрова // Матеріали наук.-практ. конф. “Україна і світ : діалог мов і культур” (Київ, Київський національний лінгвістичний університет, 30 берез. – 01 квіт. 2011 р.). – К. : Вид. центр КНЛУ, 2011. – С. 104–105.

7. Кушнєрова О. А. Еволюція понять “свідомість” та “мислення” [Електронний ресурс] / О. А. Кушнєрова // Тези доповідей XI міжнародної наукової конференції “Каразінські читання : Людина. Мова. Комунікація”, (Харків, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 03 лют. 2012 р.). – Харків, 2012. – С. 150–151. – Режим доступу : http://www-foreign.univer.kharkov.ua/ua/news/news_2011/2012_03.pdf

8. Кушнєрова О. А. Засоби вираження змінених станів свідомості у віршованих текстах / О. А. Кушнєрова // Матеріали наук.-практ. конф. “Україна і світ : діалог мов і культур”, (Київ, Київський національний лінгвістичний університет, 21–23 берез. 2012 р.). – К. : Вид. центр КНЛУ, 2012. – С. 175–177.

9. Кушнєрова О. А. Звукова організація російських віршованих текстів як складова параметра-величини (на матеріалі любовної лірики Е. Асадова) / О. А. Кушнєрова // Мова. Культура. Комунікація : образ майбутнього у картинах світу та знакових системах : [матеріали IV міжнар. наук. конф., (Чернігів, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 25 квіт. 2013 р.)]. – Чернігів : Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2013. – С. 89–91.

10. Kushnierova O. A. Sound organization as a parameter-quantity component in English poems (a study of T. Hughes’s poetry collection “Birthday Letters”) / O. A. Kushnierova // Сучасні напрямки лінгвістичних досліджень міжкультурної комунікації та методики викладання іноземних мов : [матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. студ., асп. і молодих учених (Житомир, Житомирський державний університет імені Івана Франка, 22 берез. 2013 р.)] / [за заг. ред. В. В. Жуковської, О. А. Черниш]. – Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2013. – С. 270–272.

АНОТАЦІЯ

Кушнєрова О. А. Лінгвокогнітивні параметри віршованих текстів (на матеріалі збірок любовної лірики “Birthday Letters” T. Hughes, “Споглядання дерева” В. Грабовського та “Судьбы и сердца” Э. Асадова). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.15 – загальне мовознавство. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2013.

У дисертаційній роботі запропоновано новий зіставний підхід до вивчення процесу віршотворення і його результату віршованого тексту в когнітивній поетиці; розроблено комплексну методику аналізу лінгвокогнітивних параметрів англійських, українських і російських віршованих текстів; схарактеризовано лінгвокогнітивні параметри віршованих текстів зі збірок любовної лірики “Birthday Letters” T. Hughes, “Споглядання дерева” В. Грабовського та “Судьбы и сердца” Э. Асадова як взаємодію когнітивного і креативного начал поетів, що генеруються їх зміненими станами свідомості; на основі анаграматичного принципу організації віршованих текстів виявлено репрезентанти змінених станів свідомості їх авторів на фонетичному рівні; розкрито лексико-семантичний потенціал англійських, українських і російських віршованих текстів; охарактеризовано синтаксичні засоби вираження креативного мислення поетів на граматичному рівні в аналізованих віршованих текстах.

Ключові слова: віршований текст, змінені стани свідомості, лінгвокогнітивні параметри, анаграматичний принцип, лексико-семантичний потенціал, синтаксичні засоби.

АННОТАЦИЯ

Кушнерова Е. А. Лингвокогнитивные параметры стихотворных текстов (на материале сборников любовной лирики “Birthday Letters” T. Hughes, “Споглядання дерева” В. Грабовського и “Судьбы и сердца” Э. Асадова). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.15 – общее языкознание. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, Киев, 2013.

В диссертационном исследовании предложен новый подход к изучению процесса стихообразования и его результата стихотворного текста в когнитивной поэтике; разработана комплексная методика анализа лингвокогнитивных параметров английских, украинских и русских стихотворных текстов; охарактеризованы лингвокогнитивные параметры (параметр-величина, параметр-показатель и параметр-характеристика) стихотворный текстов из сборников любовной лирики “Birthday Letters” T. Hughes, “Споглядання дерева” В. Грабовского, “Судьбы и сердца” Э. Асадова как взаимодействие когнитивного и креативного начал поэтов, генерируемые их измененными состояниями сознания; на основе анаграмматического принципа организации стихотворных текстов выявлены репрезентанты измененных состояний сознания их авторов; раскрыт лексико-семантический потенциал английских, украинских и русских стихотворных текстов;

охарактеризованы синтаксические конструкции выражения креативного мышления поэтов на грамматическом уровне в анализируемых стихотворных текстах.

В процессе когнитивно-креативной деятельности личности состояния сознания изменяются и приобретают разнообразные формы проявления, одной из которых является поэтическое творчество, а именно процесс стихообразования. Такому процессу характерны 3 этапа: пресуппозиционный (фонетический), лексического и грамматического наполнения. Стихотворный текст как результат креативного мышления и продукт измененного состояния сознания поэта детерминируется наличием лингвокогнитивных параметров: параметра-величины, параметра-показателя и параметра-характеристики.

На фонетическом уровне в английских, украинских и русских стихотворных текстах репрезентантом измененных состояний сознания авторов является параметр-величина, представленный ритмом и звуковой инструментовкой. Стихотворные тексты в английском языке характеризуются отсутствием определенного ритма и рифмы, однако четкой последовательностью ударных/безударных слогов – в украинских и русских. Звуковая организация фактического материала определяется анаграмматическим принципом построения стихотворных текстов, а также наличием четырех звуковых приемов: ассонанса, аллитерации, звуковой анафоры и звуковой эпифоры. В английских и русских стихотворных текстах преобладает авторское использование ассонанса, но аллитерации – в украинских.

Лексико-семантический потенциал измененных состояний сознания в исследуемых стихотворных текстах отображен сквозь призму ядерно-периферийной организации микрополей, в составе которых выделено одну архисему и несколько интегральных сем. Измененное состояние сознание поэта в английских стихотворных текстах выражают лексические единицы с семантическими признаками ‘передвижение’, ‘болезнь’, ‘быт’, ‘растение’, однако украинские и русские – характеризуются наличием женщины-музы. Последняя представлена лексемами для обозначения фитонимов и орнитонимов в украинских стихотворных текстах, реальных персоналий – в русских.

Специфическим является выражение креативного мышления в грамматическом плане. Изменение состояний сознания авторов репрезентовано фигурами поэтического синтаксиса, среди которых 5 общих для всех стихотворных текстов (амплификацяи, антитеза, асиндетон, инверсия и полисиндетон) и различные: стилистическая анафора, анаколуф – в английских и украинских стихотворных текстах, градация, стилистическая эпифора – в английских и русских, риторический вопрос и синтаксический параллелизм – в двух восточнославянских языках; анадиплозис – в английском. Разная степень проявления необычных состояний сознания в плане ритмико-звуковой организации стихотворного текста определил и его разные синтаксические характеристики. В английских стихотворных текстах выявлены длинные по протяженности предложения (сложноподчиненные с однородным соподчинением, а также сложные предложения-периоды), украинские – характеризуются наличием сложносочиненных предложений, части которых – односложные с разными типами неполных предложений, а русские – содержат все типы сложных предложений.

Ключевые слова: стихотворный текст, измененные состояния сознания, лингвокогнитивные параметры, анаграмматический принцип, лексико-семантический потенциал, синтаксические средства.

SUMMARY

Kushierova O. A. Linguistic and cognitive parameters of expressed in verse texts (a study of T. Hughes's "Birthday Letters", V. Hrabovsky's "Споглядання дерева" and E. Asadov's "Судьбы и сердца" love lyrics collections). – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in Philology in speciality 10.02.15 – General linguistics. – M. P. Drahomanov National Teacher Training University, Kyiv, 2013.

The thesis suggests a new contrastive approach to poem writing process study and its result – poem – in cognitive poetics; complex methods for the analysis of linguistic and cognitive parameters of English, Ukrainian, Russian poems have been developed; it characterizes linguistic and cognitive parameters of poems from love poetry collections "Birthday Letters" by T. Hughes, "Споглядання дерева" by V. Hrabovsky and "Судьбы и сердца" by E. Asadov as interaction of poets' cognitive and creative origins, which are generated by the altered states of consciousness; the exponents of the authors' altered states of consciousness on the phonetic level have been determined on the basis of anagrammatical principle of the poem organization; it reveals lexical and semantic potential of English, Ukrainian, Russian poems; it characterizes syntactic means to express poets' creative thinking on the grammatical level of the analyzed poems.

Key words: poem, altered states of consciousness, linguistic and cognitive parameters, anagrammatical principle, lexical and semantic potential, syntactic means.

Підписано до друку 12.08.2013 р. Формат 60х90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 40.

«Видавництво “Науковий світ”»®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 23, оф. 414.
200-87-13, 200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit@mail.ru